

Bir Muhammedî Âşık
Hız. Mevlânâ

Ö. TUĞRUL İNANÇER

SUFI
KİTAP

HAZRETİ MEVLÂNÂ
Eserin Özgün Adı: Bir Muhammedi Aşık
Ömer Tuğrul İnançer

SUFİ KİTAP | 61
tasavvuf sohbetleri | 14
tuğrul inançer kitaphığı | 06

editör **SALIHA ŞİŞMAN**

kapak tasarımı **RAVZA KIZILTUĞ**

hazırlayan **RIFAT ÖZÇÖLLÜ**

1. baskı **Nisan 2012, İstanbul**

6. baskı **Mayıs 2020, İstanbul**

isbn

SUFİ KİTAP

Cağaloğlu Alemdar Mahallesi,
Alayköşkü Caddesi, No: 5

Fatih / İstanbul

Telefon: (0212) 511 24 24

sufi.com.tr

sufi@sufi.com.tr

   [sufikitap](https://www.instagram.com/sufikitap)

Kültür Bakanlığı Yayıncılık

Sertifika No: 45587

BASKI VE CİLT

Sistem Matbaacılık
Yılanlı Ayazma Sok. No: 8
Davutpaşa - Topkapı / İstanbul
Telefon: (0212) 482 11 01
Matbaa Sertifika No: 16086

YAYIN HAKLARI

© Eserin her hakkı anlaşmalı olarak
Timaş Yayın Grubu bünyesinde
faaliyet gösteren Sufi Kitap'a aittir.
İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak
gösterilerek alıntı yapılabilir.

Hz. Mevlânâ'nın Hayat-ı Seniyyesi

Bildiğiniz gibi büyük, hatta büyük kelimesinin küçük geldiği bir zât-ı şerif olan Hz. Mevlânâ, 1207 yılının 30 Eylül'ünde doğdu. Dolayısıyla 2007 yılı, doğumunun 800. yıldönümüydü. Âhirete doğumu ise 1273 yılının 17 Aralık'ı. 1973 yılı, Hz. Mevlânâ'nın âhirete doğumunun 700. yıldönümü olması münâsebetiyle, UNESCO tarafından yine "Mevlânâ Yılı" olarak ilan edilmişti. Bildiğiniz gibi BM'in kültür işlerinden sorumlu teşkilâtı UNESCO, bir milletin şahsiyetine ait olsa dahi, dünya mîrası olarak kabul edilen ve insanlığın istifâde edebileceği kıymetli şahsiyetlerin, eserlerin uluslararası düzeyde korunması, hatırlanması için onların namına yıl tahsis eder.

Hz. Mevlânâ, UNESCO tarihinde, adına ikinci defa yıl ilan edilen tek zattır. Dünyada henüz başka bir örneği yok. Bunun ehemmiyetini doğru tartmak lazım. 2007'den önce 2005 yılında, hem Hz. Mevlânâ hayranları olarak hem de Kültür ve Turizm Bakanlığı'na bağlı kuruluşlar olarak birtakım çalışmalar yaptık. Bunlar, Bakanlık birimlerine sunuldu, Bakanlık da bunu Paris'teki UNESCO komitesine gönderdi. Komite kabul etti ve neticede 2007 yılı, "Uluslararası Mevlânâ Yılı" oldu. İşte bu "Uluslararası Mevlânâ

Yılı” münâsebetiyle, Kültür ve Turizm ile Dışişleri Bakanlıklarımız birtakım programlar düzenledi. Türkiye'nin aşağı yukarı bütün vilâyetlerinde ve 22 dış ülkede Mevlâî âyini gösterileri yapıldı. Bunun yanı sıra Hz. Mevlânâ ile ilgili uluslararası sempozyumlar, kongreler ve toplantılar düzenlendi.

Benim, burada, Avrupalı Türk Demokratlar Birliği'nin Hollanda şubesinin çatısı altında bulunan kardeşlerimize söylediğim şey şu idi: “Yarın öbür gün sizlere, yani gurbette yaşayanlara, ‘Yâhu bu UNESCO aslen sizin adamınız (bir kıymetiniz) olan Mevlânâ adına uluslararası yıl ilan etti de bu Mevlânâ kimdir?’ diye sorarlarsa verecek cevabınız var mı, yok mu?” Bir cevabınız olmalı diye düşünüyorum ve bu sohbetlerin gâyesi, bence henüz bundan ibâret. Yani, Hz. Mevlânâ hakkında yüzeysel bile olsa doğru bilgiler edinmek. Bunu daha da genişletebilmek ne üç günde, ne dört günde, ne dört senede, ne kırk senede biter. Ben altmışı aşkın yaştaım ve kendimi bildim bileli Hz. Mevlânâ ile meşgûlüm, ben daha öğrenemedim. Çünkü evliyâullahın maddî ve mânevî hayatları, hiçbir fânî hayata sığmayacak kadar büyük, yüksek, geniş ve derindir. Ancak bu hususta insanların merakını uyandırabilmek, onları birtakım araştırmalara, iki üç kitaba sevk edebilmek bu husustaki en büyük kazanç olacaktır.

Her türlü faaliyet bir adreste yapılır. Yarın öbür gün, “Sohbetiniz nerede yapıldı?” diye sorulduğunda, işte falanca yerdeki falanca salonda, diye adres vereceksiniz. İnsanlar da yaptıkları her işi kendi adreslerinde yapar ama insan, adresten ibâret değildir. Beden, insanın sadece adresidir ama insan, sadece bedenden ibâret değildir.

Bunu şöyle açabiliriz: Saçımız uzuyor, kesiyoruz; tırnağımız uzuyor, kesiyoruz; dişimiz çürüyor, çektiriyoruz, Allah korusun bir hastalıkta bir iç organımız; böbrek, ciğer, dalak vs. apandisit alınıyor veya bir kazâ oluyor, kolumuz bacağıımız bir yerlere gidiyor. Bunlar ne oluyor? Bir insan artığı olması itibariyle bir yere

gömülmesi lazımdır, çöpe atılamaz. İnsan, mübârek bir varlıktır. Artığı da mübârek olduğu için çöpe atılmaz, gömülür.

Peki, ölüm denen hâdise olduğunda bu beden gömülüyor. Şimdi bizim kendi kendimize sormamız lazım. Gömülen ben miyim, bedenim mi? Eğer ben bedenden ibâretsem ölümle her şey bitiyor, demektir. Hani inancımız o zaman; hani hesap kitap, âhîret vesâire? Bakın, doğru cevap veremiyoruz, bunu çok iyi anlamak lazım.

Beden sadece mânevî faaliyetlerin yapıldığı bir adrestir. Bunun için beden de tanınması lazım gelen bir yerdir. Târif bedenden başlar. Hz. Âdem, Hz. Havvâ ve Hz. Îsâ (aleyhümüs-selâm ecmaîn) hariç, herkes bir anneye bir babaya muhtaçtır. Onlar muhtaç olmadan doğmuştur. Bir ana baba vâsıtasıyla anne karnındaki hayatımız başlar; anne karnından ölürüz, dünyaya doğarız. Ve mânevî hayatımız, o dünyaya doğduğumuz beden adresinde devam eder gider.

İşte Hz. Mevlânâ da, bugünkü siyâsî sınırlar itibariyle Afganistan hudûdunda kalan ama bölgesel olarak Türkistan bölgesine dâhil Belh şehrinde dünyayı teşrif etmiştir. O zamanlar büyük devletlerden gayrı, küçük devletler de var, bunun tipik örneklerini tarih kitaplarında okumuşuzdur. Yunan site devletleri, mesela Atina, Sparta, kezâ Mekke, Medine, eski adıyla Yesrib, birer şehir devletidir. Belh devleti de böyle şehir devletlerinden biridir. Bilindiği gibi o yıllarda iki önemli ticaret yolu var: Biri Hindistan'dan gelen Baharat Yolu, diğeri Çin'den gelen İpek Yolu. Bu iki yolun ilk kesişme noktası: Belh. Belh, bir ticaret merkezi ve aynı zamanda sayısı yüze yaklaşan medreseleriyle bir ilim merkezi. Öyle ki o zaman bu medreselerden yetişen ilim adamları Bağdat, Kahire, Şam gibi önemli merkezlere hoca olarak gitmekte.

Belh'in bir adı da "Ümmü'l-Bilâd" yani, Beldelerin Anası veya Ana Belde. Bu devletin emîri, Rükneddîn'in kızı Mümine Hatun ile Hz. Ebû Bekir sülâlesinden gelen ve Belh şehrinin önemli bir âlimi olan Hatîb Hüseyin Efendi'nin oğlu Bahâeddîn Veled

evlenmişler. Yani bir prenses ile emîrin kızı Mümine Hatun ile, büyük bir âlimin oğlu ve yine büyük bir âlim olan Bahâeddîn Veled evlenmişler. 30 Eylül 1207'de bu evlilikten Muhammed Celâleddîn diye bir çocuk doğmuş.

Bu çocuğun babası Bahâeddîn Veled o kadar büyük bir âlimdir ki, etrafına çok fazla adam toplandığından zamanın hükümdarı Sultan Tekiş biraz tedirgin olur. Tabii iktidara yaranmak isteyen birçok dünyaperest, siyâsî iktidar sahiplerini şahsî menfaatleri için yanlıtır. Zaten daha önce de Mecdüddîn-i Bağdâdî gibi bir âlimin öldürülmesine sebep olmuşlardı. Mecdüddîn Hazretleri, Sultânü'l-Ulemâ gibi Hz. Necmeddîn-i Kübrâ'nın dervişi idi. Şunu iyi bilelim ki, hiçbir siyâsî otorite, kendinden başka otorite istemez. Her siyâsî otorite, etrafına fazla adam toplanan odak noktalarını dağıtmaya çalışır. Bu, tarih içerisinde hep böyle olmuştur. Osmanlısı da böyledir, Selçuklusu da böyledir, İspanyolu da böyledir. Hiç fark etmez. Siyâset, dünyanın her yerinde aynı şeydir. Yegâne otorite ben olacağım, der. Mesela Hacı Bayrâm-ı Velî Hazretleri, II. Murad Han zamanında, etrafında çok adam toplanan bir zattır. Ankara'nın Zülfazl köyünde yaşamıştır. Bugün Zülfazl köyüne, Solfasol köyü diyorlar. Hiç bir mânâsı olmayan "Solfasol" ismiyle anılan köy, aslında Zülfazl köyüdür; yani "fazilet dolu köy." II. Murad Han Hazretleri de bir velî padişahdır. Biz tuttuğumuz takımı bile değiştiremiyoruz, hazret iki defa tahtı bırakıyor. Kolay iş değildir. Böylesine nefis mücâdelesini veren mübârek bir zattır. Oğlu Fâtih'in yetiştiği ortamı da kendisi sağlamıştır. İşte II. Murad Han Hazretleri, Zülfazl köyünde etrafında çok fazla adam toplanan Hacı Bayrâm-ı Velî'yi, Edirne'ye çağırıyor, daha doğrusu biraz da zorla getirtiyor. "Celbetti" diye tâbir edilir, yani emrediyor gelmesini. Tabii sonra, Hacı Bayrâm-ı Velî Efendimizle tanışınca, onu tâ Gelibolu'ya kadar bizzat kendisi uğurluyor. Sonra oradan geri dönüyor.

Yani, bu etrafına adam toplama meselesi çok önemlidir. Sultânü'l-Ulemâ Bahâeddîn Veled Hazretlerinin etrafına da çok

adam toplanınca, zamanın hükümdârı biraz da siyâset yaparak, “Efendim” diyor, “bir memlekette iki padişah olmaz. Buyurun, devlet mührünü, siz padişah olun. Ben de bir yerlere gideyim.” Sultânü'l-Ulemâ Hazretleri, “Haklısın” diyor, “bir semâda iki güneş olmaz, ama biz dünya saltanatı peşinde koşan insanlardan değiliz, ayrıca o işlerden pek anlamayız. Siz saltanatınıza devam edin, biz çoluk çocuğu alıp gideriz.” Böylece, Hz. Mevlânâ beş yaşındayken göç ediyorlar.

Kendisine neden Sultânü'l-Ulemâ diyorlar? Belh şehri, çok önemli âlimlerin toplandığı bir şehirdir. Her başşehirde âlimler toplanır. Bakın, bugün İslâm coğrafyası nereden nereye uzanıyor ama âlimlerin en çok toplandığı şehirlere dikkat edin: Bağdat, Şam, Kahire, İstanbul. Neden? Çünkü bunların hepsi tarihte başşehirlik yapmıştır. Şam, Emevîlerin başşehir, halife başşehir olarak. Kahire, Fâtımîlerin başşehir. Onlar da Fâtımî hilâfeti olarak bilinen ayrı bir hilâfettir. Bağdat, Abbâsî hilâfetinin başşehiridir. Osmanlı hilâfetinin başşehir de İstanbul'dur. En çok âlim ve evliyânın bulunduğu merkezler bu şehirlerdir. Bunun yanında, küçük başşehirlerde de az sayıda ama çok önemli âlimler toplanmıştır. İşte Belh, bunların bir tanesiydi.

Bir sabah, herkes sabah namazına gitmekteyken, Belhli âlimler birbirleriyle karşılaşınca aralarından biri, “Yâhu dün akşam bir rüya gördüm” demiş. Diğerlerinin “Hayırdır inşallah?” diyerek mukabele etmelerinin ardından şöyle devam etmiş: “Resûlullah Efendimiz^(sav) teşrif etti. ‘Bahâeddîn Veled’e bundan sonra Âlimlerin Sultânı, yani Sultânü'l-Ulemâ diye hitap edin!’ buyurdu.” Başka bir âlim, “Yâhu haklısın kardeşim” demiş, “bana da söyledi, ben de aynı rüyayı gördüm.” Derken üçüncü bir adam, derken bir beşinci adam... Tam kırk bir kişi aynı rüyayı görmüş. Buna rüya demezler, buna “haber” derler. Resûl-i Kibriya Aleyhi ekmelü't-tehâyâ Efendimiz Hazretleri, bütün âlimlere teker teker, “Bundan sonra Bahâeddîn Veled’e ‘Sultânü'l-Ulemâ’ yani ‘Bilginlerin Sultânı’

şeklinde hitap edeceksiniz” diye tenbih buyurmuş. İşte o zat, Hz. Mevlânâ'nın babasıdır.

Hz. Mevlânâ beş yaşındayken annesi, ağabeyi, lalası; Sultânü'l-Ulemâ'nın birkaç talebesi, dervişi ve hizmetliler (Hz. Mevlânâ Türbesi'ndeki Horasan erenleri bunlardan bazılarıdır) ile beraber yaklaşık yetmiş kişilik bir kabile Belh'ten çıkıp Nişabur'a geldi.

Nişabur'da, *Mantıku't-Tayr*'ın müellifi Ferîdüddîn-i Attar Hazretleri ile olan sohbet esnasında Attar Hazretleri, Sultânü'l-Ulemâ'ya “Efendim, nereden gelip nereye gidiyorsunuz?” diye sorunca, Hz. Mevlânâ'nın o küçük yaşında verdiği cevap, doksan iki yaşındaki o mübarek koca çınarı ağlatmıştır: “Minallah ilallah” (Allah'tan geldik, Allah'a gidiyoruz). Attar Hazretleri, huzurundan ayrılmakta olan Hazret-i Sultânü'l-Ulemâ Efendimizi bir nehre Cenâb-ı Mevlânâ'yı bir denize benzeterek “Bir ulu nehir, koca deryayı arkasına katmış götürüyor” diyerek zamanımızda “uzak görüşlülük” denilen gerçekte ise evliyâ kerâmeti olan hâli beyan buyurmuştur.

Velâyet sonradan kazanılmaz, Allah bir kulunu velî olarak dünyaya gönderir. Hani maalesef, Batı filmlerinin cenâze merâsimlerinden esinlenerek bazen diyoruz ya, “Topraktan geldik, toprağa gidiyoruz” diye. Topraktan gelip toprağa giden sadece bedendir, ben değilim. Kul, Allah'tan gelir, Allah'a gider. Topraktan gelip toprağa giden sadece maddedir ama insan maddeden ibâret değildir. Bunlar önemli noktalar...

Nişabur'dan sonra Bağdat'a gelen kabileyi bizzat karşılayan halifenin, sarayda misafir olarak kalmaları için davetlerine rağmen “İlim ehline medrese münasıptır” diyen Hz. Bahâeddîn Veled ve ailesi Mustansırıyye Medresesi'nde kalırlar. Bağdat'tan Necef, Kerbelâ, Hâil yolu ile Mekke'ye, ardından Medine'ye varıp hac farızasını ve Resûl-i Ekrem Efendimizin ziyaretini gerçekleştiren kabile, Kudüs-i Şerif'te Mescîd-i Aksa'yı da (ki ziyaret edilmesi emri bir sünnet-i Peygamberîdir) ziyaret ettikten sonra kışı geçirmek üzere Şam'da konaklarlar. Şam emîrinin kalmaları için

ısrarlarına rağmen “Bizim diyâr-ı Rum’da (Anadolu) olmamız gerek” diyerek Hama, Humus, Halep yolu ile Malatya’ya geçerler. Malatya’da dört, Akşehir’de iki yıl dersler veren Sultânü’l-Ulemâ ve kafilesi; Erzincan, Sivas, Kayseri, Niğde gibi şehirlerde de muhtelif fasılalar vererek Belh’den çıkışlarının onuncu yılında, 1222’de o zamanki adıyla Lârende’ye, Karaman’a gelirler.

İşte ailesiyle birlikte Karaman’a yerleşen Hz. Mevlânâ, küçük Celâleddîn diyelim, babasından tahsil görür. Bu arada Sultânü’l-Ulemâ’nın bir başka cephesi daha var ki, bu cephe herkes için lazımdır. Şimdi başka bir parantez açıp oraya girelim.

Bildiğiniz gibi, normal yürüme iki bacakla olur. Bu bacaklardan biri aksaksa, kısaysa, diz kırılmıyorsa, bilek oynamıyorsa, parmak yoksa vs. noksanlık varsa, yürümede noksanlık olur. Yürümede noksanlık olunca yol kat etmede noksanlık olur. Yol kat etmede noksanlık olunca hedefe varmada noksanlık olur.

Kuş deyince mutlaka aklımıza uçan bir varlık gelir. Kuş iki kanatla uçar, kanadın biri yoksa kuş uçamaz. Kanatsız kuş -her ne kadar ismi kuş ise de- uçamadığından, fonksiyonel olarak kuş değildir. İşte dinin de iki cephesi vardır, iki bacağı vardır. İki kanadı vardır. Birinden biri yoksa ne yürünür ne uçulur ne de hedefe varılır. Bu kanadın biri mükellefiyetler kanadı, yani yükümlülüklerimiz, diğeri ise muhabbet kanadıdır.

Biz muhabbet kelimesini, “konuşmak ve sohbet” olarak anlıyoruz. Muhabbet kelimesi lügat mânâsı itibariyle “hubb,” yani “güzel” kelimesinden türemiştir. “Muhabbe,” karşındakini güzel görmek demektir. Karşılıklı olarak birbirini güzel görmeye “muhabbe” denir. İnsanlar da güzel gördükleri kimselerle konuşurlar, bunun için biz “konuşma”nın adını “muhabbet”e çevirmiştir. Aslında kelimenin lügat mânâsı “sevişme” demektir. Karşındakini sevmeye onun tarafından sevilme demektir muhabbet.

Muhabbetsiz ve mükellefiyetsiz din olmaz, yürümez. Yürümediği zaten günümüz Müslümanlarından belli. Bir kısım

Müslümanlar, sadece mükellefiyetleri, yani namaz, zekât, oruç ve haccı yaptım, benim işim bitti, diyor. Hayır, tek ayak üzerinde seke seke bir yere varamazsın, ya yorulursun ya devrilirsin. İlle iki bacakla yürüyeceksin. Tek kanatla uçamazsın, iki kanadını çırparak uçacaksın. Muhabbet lazım. Muhabbetullah, muhabbet-i Resûlullah, muhabbet-i evliyâullah, muhabbet-i ihvân-ı din, muhabbet-i cins-i beşer... Bütün insanlara yönelik ve “alâ-silsiletihim” yani “birbiri içinde kademelendirilerek...”

Bir kısım insanlar da, “Benim Allah’a, Resûlü’ne ve insanlara çok muhabbetim var ama o namaz, niyâz, mükellefiyet de neymiş! O, yeni adamların, yani mübtedîlerin işi, biz namazdan geçmiştiz” diyorlar. “Resûlullah namazdan geçmedi! Sen kim oluyorsun ukalâ!” derlerse adama, ne cevap verir o! Resûlullah mübtedî miydi de ayağı şişene kadar namaz kılıyordu, dizleri titreyene kadar ayakta duruyordu!

Meseleleri kendi kafamıza, cehâletimize göre değil, kaynaklara göre çözmek durumundayız. İşte iki kanatla uçabilmek, iki bacakla koşabilmek, bir yerlere erişebilmek için mükellefiyetleri ifâ etmek ve muhabbet lazımdır. Eskiden büyüklerimiz bunu böyle yaparak yükselmişler ve kendilerine tutunanları da yükseltmişler. İşte rüya ve mânâ ile Resûlullah tarafından “Âlimlerin Sultânî” olarak isimlendirilen Sultânü’l-Ulemâ Hazretleri, Necmeddîn-i Kübrâ isimli zât-ı şerîfin pîri olduğu bir tarikatın da şeyhidir. Kübreviyye’yi yeterince tanımıyoruz. Başka tarikatların isimlerini biliyoruz ama Kübreviyye tarikatı Anadolu’da pek yayılmadığı ve zaman içinde başka tarikatlara inkılâb ettiği, dönüştüğü için Kübreviyye’yi pek bilmeyiz. Necmeddîn-i Kübrâ’yı da pek tanımıyoruz. Necmeddîn-i Kübrâ Hazretleri, Moğol İstilâsı’nda iki Moğol askerinin atlarına verecekleri bir çuval saman için kavga ettikleri esnada, maalesef bıçaklanarak şehit edilmiştir. İşte Sultânü’l-Ulemâ, o zâtın halifesidir. Tarîk-i Kübreviyye’de şeyhtir.

Tarîkat kelimesine gelince, bazı kelimeleri, bazı kavramların karşılığı olarak doğru kullanmıyoruz. Bu hatayı en başta gazeteci

kardeşlerimiz yapıyor. “Nur tarikatı, Süleymancı tarikatı...” Bunlar tarikat değil ki! Bir de son zamanlarda “muhabbetullahçı tarikatı” deniyor, yok öyle bir şey... Tarikat başka bir şeydir, cemâat başka bir şeydir. Dinî grup ayrı bir şeydir, tarikat başka bir şeydir.

Tarikat, Resûlullah Efendimizden itibaren silsile ile gelen, el vermek sûreti ile müteakip nesillere aktarılan, kitaplarda pek yazmayan, ehline verilen, bir mânevî emanettir. Efendim, “Kanunen Türkiye’de tarikatlar yasak” diyorlar. Dikkat buyurun, yasak değildir. Ben hukukçuyum, ne dediğimi bilerek konuşuyorum. 1925 tarihli kânunda, “tekke açmak ve açık tekkeyi devam ettirmek” yasaktır. Tarikat bir gönül meselesidir. Hiçbir gönle, hiçbir zinciri, hiçbir kimse vuramaz. Filancayı seveceksin, filancayı sevmeyeceksin, diye kânun çıkmaz. Çıksa da kimse takmaz. Çünkü sevgi irâdî değildir; Allah vergisidir, ikrâmıdır.

Mevlevîlik, elbette bir tarikattır. Hz. Mevlânâ’dan babasına ve mürsidi olan Seyyid Burhâneddîn Muhakkik-i Tirmizî’ye ve onlardan Necmeddîn-i Kübrâ’ya, oradan tâ Cüneyd-i Bağdâdî’ye, oradan da Resûlullah Efendimize kadar uzanan bir büyük silsiledir. Ama her dinî gruba tarikat demek yanlış olduğu gibi Mevlevîlik de bir dinî gruptur, demek yanlıştır.

İşte Necmeddîn-i Kübrâ Hazretlerinin halifesi olan Sultânü’l-Ulemâ Hazretleri, Karaman’da hayatını sürdürürken, bir yandan küçük oğlu Celâleddîn’i -bir de büyük oğlu Alâeddîn vardı- okutuyor, ona tahsil veriyordu. Bir ara onu Şam’a gönderdi, orada tahsil görmesini sağladı. Hz. Mevlânâ tahsil sonrası Karaman’a geri döndü. Daha sonra Alâeddîn, yani Hz. Mevlânâ’nın ağabeyi, genç yaşta Karaman’da vefat etti. O sıralarda Hz. Mevlânâ henüz on sekiz yaşındayken Belh’ten kendileri ile beraber gelen Lalası Şerafeddîn’in kızı Gevher Sultan Validemizle evlendi. Bu evlilikten, 1226’da babasının adını verdiği oğlu Sultan Veled doğdu. Daha sonra merhum ağabeyinin adını verdiği ikinci oğlu Alâeddîn doğdu.

Biz genellikle “ulan veled” diye kullandığımız için, “veled” kelimesini pek makbul olarak görmüyoruz. “Veled” kelimesi, Arapçada “çocuk” demek, çoğul hâli ise “evlâd”. Dede Bahâeddîn Veled, torun Sultan Veled. Sultan Veled, Karaman’da doğdu ve kısa bir müddet sonra da Sultânü’l-Ulemâ’nın hanımı Hz. Pîr’in de annesi Mümine Hatun, Karaman’da âhirete göçtü.

Bugün Karaman’da, Aktekke olarak bilinen, eskiden Mevlevî tekkesi, şimdi ise câmi olarak kullanılan binâda, “Mâder-i Mevlânâ” yani Mevlânâ’nın annesinin kabri, o tekkede şeyhlik yapmış zatların kabirleri ve Hz. Mevlânâ’nın ağabeyinin kabri bulunmaktadır. Sultan Veled’in bebek olduğu yaşlarda, başkenti Konya olan Anadolu Selçukluları’nın sultanı, aynı zamanda bu devletin en büyük hükümdârı olan Alâeddîn-i Keykubâd’dır.

Sizin tahsiliniz belki burada, Avrupa’da oldu. Biz kırk beş elli sene evvel lisede okurken bazı şeyleri yanlış okuduk ve bazı yanlışlıklar herhâlde hâlâ devam ediyor. Tarih dersinde bize Osmanlı’yı, Cumhuriyet dönemini doğru dürüst okutmaya çalıştılar. Ama Osmanlı gökten zembille inmedi ki! Hani Selçuk? Selçuk da gökten zembille inmedi, hani Karahan, hani Gazne? Ve sonrasında hani Bâbü? Bunları bize ders kitaplarında okutmadılar maa- lesef, ancak meraklı olanlar sonra araştırdılar. İşte Alâeddîn-i Keykubâd, Anadolu Selçukluları’nın en büyük hükümdârıdır ve dünya hükümdârları içinde belki de “ilk on” a girebilecek denli büyük bir zattır ama onu yeterince tanımayız. Bugün Antalya’nın kazâsı ve turistik bir merkez olarak bildiğimiz Alanya’nın ismi Alâeddîn-i Keykubâd’ın isminden gelir. Alâiye iken zaman içinde Alanya oluvermiş.

Anadolu Selçuklu Devleti, Anadolu’nun göbeğinde bir devletken denize açılmanın gereğini çok iyi bir şekilde tesbit etmiş ve Alanya’da tersâne yaptırmış, o tersânenin adı da Alâeddîn-i Keykubâd’dan kaynaklanarak Alâiye Tersânesi olmuştur.

İşte Alâeddîn-i Keykubâd, bu kadar büyük bir stratejist olmasının yanında bir hükümdâra yakışacak şekilde sanat ve ilmin

de koruyucusu idi. Orta Asya'dan gelmiş büyük bir âlim olan Sultânü'l-Ulemâ'yı büyük ısrarlarla Konya'ya dâvet ediyordu. Dâvet üstüne dâvet... Bu kadar ısrarlı dâveti geri çevirmenin doğru olmayacağını düşünen Bahâeddîn Veled Hazretleri, ailesiyle birlikte yola çıktı ve bir 5 Mayıs günü Konya'ya dâhil oldular.

Bizde bilirsiniz büyüklerin eli öpülür, bazen padişahların, hükümdârların eli öpülmekle kalmaz, eteği öpülür. Alâeddîn-i Keykubâd'ın büyüklüğüne bakın ki, Sultânü'l-Ulemâ'nın ne elini ne de eteğini öptü. Atının üzengisine eğildi... Buraya kadar geldin, zahmet ettin, diye; böylesine hürmet ve muhabbet ile atının üzengisini öptü.

İki çocuk babası olmakla beraber, delikanlı yaşından itibaren Hz. Mevlânâ'nın hayatı Konya'da geçti. Babasının vefâtına kadar, bir kere daha Şam'a gitti. Yine başta fıkıh olmak üzere kelâm, hadîs, tefsir gibi “âlet ilimler” veya “vesile ilimler” okudu. Şimdi bu tâbirin de üzerinde duracağım müsaadenizle. Yûnus Emre'mize rahmetler olsun, şöyle diyor:

*İlim ilim bilmektir, ilim kendin bilmektir,
Sen kendini bilmezsin, bu nice okumaktır*

İlimden kasıt, kendini bilmektir. Kendini bilmek nedir? Ona da Resûlullah cevap veriyor: “*Men arefe nefsehû fekad arefe rabbehû.*” Yani, “Nefsini bilen Rabbini bilir!” Rabbi öğrenmekten başka ilim yoktur. Onun için fıkıh, tefsir, kıyas, kelâm, hadîs gibi bütün bu ilimlerin hepsi “âlet ilimler”dir. Gâye, onları öğrenmek değildir. Gâye, Rabbi öğrenmektir. Onun için, âlet, vâsıta, vesîle, araç ilimler diye özellikle söyledim.

Ama maalesef tahsil yapan birçok kişi, “Benden âlâ hadîs bilen var mı!” diyor. Var! Bir İngiliz müsteşrik tanıdım. Müsteşrik; şarkiyatçı, oryantalist demektir malum üzere. İşte bu müsteşrik, on iki bin hadîs-i şerifi, metni ve senedi ile ezbere biliyor. Senet ne demek, biliyorsunuz. Bir hadîs-i şerif, Resûlullah Efendimizin mübârek ağzından çıktıktan sonra, onu kimlerin duyduğunu, en

son kimlerin kayda geçirdiğini, kimler tarafından nakledildiğini belirten kısım. Hadîs-i şerifin metni ise Efendimizin buyurduğu kısım. İşte bu müsteşrik, on iki bin hadîsi ezbere biliyor. Ama îmân nasib olmamış! Bir miydi, üç müydü karıştırıyor hâlâ! Tevhide gelememiş! Dolayısıyla, bütün bu ilimler âlet ilimlerdir, gâye Allah'ı bilmektir! Ama nefsinin bilmeden de Allah bilinmez! Bunu da bir yol gösterici olarak Resûlullah târif buyuruyor.

Burada şunu da belirtmemiz gerekir. Biliyorsunuz İslâm literatüründe “tabakât müellifleri” vardır: Biyografi yazarları. Herhangi bir konu hakkında kitap yazmış, eser vermiş, önemli ve tesirli işler yapmış kişilerin hâl tercümelere yani biyografileri ve eserlerinin anlatıldığı kitaplar... Bunlara tabakât kitapları denir. Hz. Mevlânâ'dan tam yüz sene sonra 1373'te Kahire'de vefat etmiş bir tabakât yazarı var: Abdülkâdir-i Kureşî. Onun *el-Cevâhirü'l-Mudiyye fî Tabakâti'l-Hanefiyye* isimli bir kitabı var. Ehl-i sünnet ve'l-cemaat fıkhnın metodolojisini kuran ve amelde (eylem, edim, fiil) Hanefî mezhebinin müctehidi olan İmâm-ı A'zam Ebû Hanîfe Hazretlerinin mezhebinde olan büyük ve önemli fakihlerin (İslâm hukuku âlimlerinin) biyografilerinin yer aldığı bir kitap. İmâm-ı A'zam Hazretlerinden 1360'lı yılların sonlarına kadar yaklaşık dört asırlık bir zaman dilimi içinde yetişen önemli Hanefî fakihlerini anlatan o kitapta hem Hz. Mevlânâ'nın hem de oğlu Hz. Sultan Veled'in isimleri ve tabii biyografileri var. Bu kitabın el yazma bir nüshası Süleymaniye Kütüphanesi'nde mevcut. Ayrıca 1978'de de orijinal Arapça baskısı yapıldı. Yani şunu demek istiyorum; Hz. Mevlânâ aynı zamanda çok önemli ve büyük bir fıkıh âlimidir. Zaten günlük geçimini de fıkıh konusunda verdiği fetvalarla sağlamıştır. Ders verdiği öğrencilerinden asla para almamıştır. Dervişlerden zaten para pul alınmaz. Şeyh-derviş, mürşid-mürid ilişkisinde maddeye yer yoktur.

İşte Hz. Mevlânâ, bütün bu âlet ilimlerini tahsil ettikten sonra Konya'da bir medrese müderrisi ve bir Kübrevî dervîşi olarak normal hayatına devam ediyor. Bugün Konya'yı bilenler hatır-

layacaklardır. Alâeddîn Tepesi'ne sırtınız dönükken, yüzünüzü türbe-i şerife döndüğünüzde, tam orta yerde, sağ tarafta, İplikçi Câmii diye, birkaç basamak merdivenle inilen eski bir câmi vardır. Hz. Pîr'in çocukluğundan kalma, çok eski bir câmidir bu. 1202 yılında Selçuklu vezirlerinden Şemseddîn Altun Apa tarafından yaptırılmıştır. Şimdi yol yukarıda, câmi aşağıda kalmış ama orijinal hâli öyle değil. Hz. Mevlânâ o câminin civârındaki Pembe-Fürûşân Han'da, yani pamuk ticareti yapan insanların çalıştığı hanın bir bölümünde ders okutuyor. Bu arada, her fânî gibi Sultânü'l-Ulemâ Hazretleri de âhirete göçüyor.

Konya şehri, Alâeddîn Tepesi merkez olmak üzere, batıya ve kuzeye doğru genişlemiş bir şehirdir. Doğusu, yani bugün dergâh ve türbe-i şerifin olduğu yer, Alâeddîn-i Keykubâd'ın sarayının has bahçesiydi. Burada özellikle gül yetiştirilirdi. Sultânü'l-Ulemâ Hazretleri orayı pek severlermiş ve âhirete göçtüğünde Hazret-i Mevlânâ babasının oraya defnedilmesini istemiş. Sultan Alâeddîn-i Keykubâd da has bahçesini Sultânü'l-Ulemâ'nın ailesine tahsis etmiş. İşte bu bahçeye ilk defnedilen, Hz. Mevlânâ'nın pederi âlileri Sultânü'l-Ulemâ Hazretleridir.

Sultânü'l-Ulemâ'nın yetiştirip yetkili kıldığı bir başka mânevî talebesi ve halifesi var. Seyyid Sırdan diye bilinen bu evlâd-ı Resûl, Burhâneddîn-i Muhakkîk-i Tirmizî Hazretleridir. Kendisi Kayseri'de ikâmet ediyor. Sultânü'l-Ulemâ âhirete göç ettiği zaman, Kayseri'den kalkıp Konya'ya geliyor ve Hz. Mevlânâ'nın mânevî terbiyesini üzerine alıyor. Belli bir zaman Hz. Mevlânâ'yı yetiştirip ona hilâfet veriyor. Hilâfet verilmesi demek, yerine kâim olabilecek şekilde adam yetiştirmeye yetkili kılınmış demek. Hilâfet bu demek! Artık sen de adam yetiştirebilirsin.

Tirmizî Hazretleri, Mevlânâ Hazretlerine şöyle söyledi: "Ey oğul! Bismillâh de yürü. Sendeki muhabbet-i ilâhiyyeyi insanlara saç, bu muhabbetle ölü kalpleri dirilt!" Daha sonra da Tirmizî Hazretleri, Sultânü'l-Ulemâ'nın tâ Belh'deyken zamanın hükümdârına söylediği söz olan "Bir semâda iki güneş olmaz"

kâidesi gereğince, Hz. Mevlânâ'dan Kayseri'ye gitmek için izin istedi.

Hz. Mevlânâ, müşşidinin hem şeyhzâdesi hem yâdigârı olduğu için, Tirmizî Hazretlerinin ona duyduğu muhabbet, akıl ölçüleriyle değerlendirilemez! İnsan talebesinden ve dervişinden izin ister mi? Talebe gözüyle bakarsan istemez! “Şeyhimin oğlu” gözüyle bakarsan ister! O iş başka iştir.

Hz. Mevlânâ izin vermedi. “Katiyen gidemezsin. Bizi ölüm ayıracak” dedi. Kapris! Muhabbette kapris olmaz mı? Kaprisi sevdiğimize yapmayacağız da sokaktaki adama mı yapacağız? Ne demek istediğimi anlıyorsunuz değil mi? Bana kapris yapıyor, diye birbirinize surat etmeyiniz! Elbette kapris yapacak. İnsan, sevdiğine kapris yapar! Parantez kapandı!

Seyyid Burhâneddîn Hazretleri izin alamadığı hâlde bir gün bineğine bindi, izinsiz gidecekti. Atını Kayseri istikâmetine doğru sürdü. Şehrin sınırına geldi, at yürümedi. Atın başını Konya'ya doğru çevirdi, at yürüdü. Kayseri'ye doğru çevirdi, at yürümedi. Anladı işi! Doğru Hz. Mevlânâ'nın yanına... “Hiç, hocasını yolda bırakan talebe, şeyhini yolda koyan derviş görmedim!” dedi.

Hz. Mevlânâ, “Aman Efendim, ne olur gitmeyin!” dedi. “Bak” dedi Tirmizî Hazretleri, “sen tasarruf sahibi oldun, beni bile yollamıyorsun! Ama unutma ki tekrar söylüyorum, bir semâda iki güneş olmaz! Ben gideceğim. Ben orada, Kayseri'de vazifeliyim, sen de burada vazifeli olacaksın.”

İşte Tirmizî Hazretleri “Ara sıra gidelim görüşelim, sen bana gel, ben sana geleyim” diyerek gitti. Hz. Pîr, Sultan Veled'e emir verdi: “Kayseri yolunun yarısına kadar yaya gideceksin, şeyhimin yanında olacaksın, hizmetinde bulunacaksın.” Ve bu şekilde Seyyid Burhâneddîn Hazretleri Kayseri'ye dönüyor. Hz. Mevlânâ normal olarak medresede derslerine devam ediyor, yani ders okutmaya. Bir yandan da genel sohbetler yapıyor. Bazen ufak tefek derviş kabulleri de yapıyor. Fakat dervişlerinin seyr ü sülûklarıyla

bizzat meşgul olmuyor, Sultan Veled Hazretlerine havâle ediyor. Sultan Veled de çok olgun, çok büyük bir delikanlı. Zaten araları on dokuz yaş. Baba oğul gibi değil, ağabey kardeş gibiler âdetâ. Ve Hz. Sultan Veled Efendimiz, karanlık geceleri aydınlatan bir dolunay gibidir. Ama Hz. Mevlânâ güneşinde, görünmediği için yeterince bilinmez.

Hz. Mevlânâ'da büyük bir muhabbet var. Bu muhabbetle bazen sohbetlerde bir şey anlatırken, bazen sessiz bir zamanda, bazen güneşin doğuşunu veya batışını seyrederken, bazen bir su başında su şırıltısı dinlerken bazen de İlgin Kaplıcası'nda yıkanırken coşkunlukla semâ etmeye başlıyor.

Maalesef Türkiye'de senelerden beri, özellikle Mevlânâ Haftası'nda, 17 Aralık'ta, birkaç gazete ve televizyon havâdisi ile yetinenler, semâyı Hz. Mevlânâ'nın icad ettiğini zan ve iddia ediyorlar. Semâ, Hz. Ebû Bekir^(ra) ile başlamıştır, Hz. Mevlânâ ile değil! Semâyı, bahsedilecek bir konu olarak ilk defa kitaba geçiren zat da Hz. Mevlânâ'nın babasının şeyhi Necmeddîn-i Kübrâ Hazretleridir, Hz. Mevlânâ değil. Hz. Mevlânâ, semâyı icad eden değil, var olan bir müesseseyi en çok tercih eden zattır. Evvelâ bunu iyi bellemek lazım!

Semânın nasıl başladığı ile ilgili menkıbeyi de anlatalım: Hz. Ebû Bekir, ashâbın eli en bereketli ikinci kişisidir. Birincisi, yine Aşere-i Mübeşşere'den Abdurrahman b. Avf^(ra) Hazretleridir. Medine'ye geldiği zaman, “Yâ Resûlullah, bana kardeş verme” diyor, “bana çarşının yerini göster, böyle beş parasız giderim, milyon dönerim.”

Çünkü Allah ona öyle bir bereket vermiş, tuttuğu şey altın oluyor. Abdurrahman b. Avf öyle bir zat. Hz. Ebû Bekir de öyle. Herkes x malın ticâretini yapıyor, üç beş kuruş kâr ediyor. Aynı ticâreti Hz. Ebû Bekir yapıyor, yarı yarıya kâr ediyor. Öyle bir bereketi var ama kazandığı bütün parayı Allah için harcıyor. Mekke döneminde bile para kazandığında yaptığı ilk iş köle satın almak ve onu âzâd etmek.

Mâlum, Hz. Bilâl^(ra)'in de âzâd edicisi odur. Kızgın güneşin altında, Hz. Bilâl'in göğsüne kaya koyup ona işkence eden heriften -adını biliyorum ama söylemek istemem ağzım kirlenir diye; öyle heriflerin adları ağza alınıp ağızlar kirletileceğine, Ebû Bekir, Ömer, Osman, Ali gibi zevât-ı kirâmın (radıyallahu anhüm ecmaîn) isimleri yâd edilip ağızlar süslenmelidir- Hz. Bilâl'i satın aldı. Değeri yüz lira. Herif inat etti, bin lira istedi. Hz. Ebû Bekir onu susturmak için on bin lira verdi ve Hz. Bilâl'i aldı. Sonra da âzâd etti.

Daha sonra, Medine döneminde gazveler başladı. Bedir'le başlayan, Uhud ve Hendek ile devam eden gazveler... Gazve dediğiniz parayla olur! "Efendim, Resûlullah duâ ederdi" diyorlar. Öyle olsaydı, zırhını kılıcını kuşanıp savaştırmazdı, yanağına ok yemezdi; oturur duâ ederdi. Muhârebe duâ ile kazanılmaz, gayretle kazanılır! Daha doğrusu Allah'ın inâyetiyle, nusretiyle... Duâsız gayret olamaz! Gayretsiz de duâ olmaz! İkişi beraberdir. Bunu nereden biliyoruz? Hz. Peygamber'in fiilinden... Hz. Peygamber hem duâ ederdi hem kılıç çekerdi. İkişi beraber! Ve tabiî para da gerekirdi. Malzeme alınacak, hayvanlara yem alınacak, koşum takımı alınacak...

Efendimiz, ashâbına söylüyor: "Para lazım!" Hz. Ebû Bekir ne varsa veriyor. Tabiî, Efendimiz Hazretlerinin de iltifatlarına nâil oluyor. Hz. Ömer^(ra)'e gelince... Hasbe'l-beşeriye, hepimizde kusur olacak. Tabiî, Ömer'de de olacak. Kusursuz olup da Resûlullah'ın şefaatine ihtiyaçtan berî mi olsun! Kusurlu olup da Resûlullah'ın şefaatine muhtaç olmak daha güzel değil mi! Anaya karşı bir kusur edip sonra ananın eteklerine yapışmak daha güzel değil mi! İnsanın kendisini kabahatsiz zannedip kendisini büyütmesinden şefaate sarılması daha güzel değil mi? Müslümanlar olarak günâha bu açıdan bakmamız lazım. Yandım diye değil! Biz kâfir değiliz ki yanalım!

İşte Hz. Ömer de Hz. Ebû Bekir'in bu kadar çok para verip Resûlullah Efendimizin iltifatına mazhar olmasına sesini çıkar-

madı ama içinden, “Bir daha Resûlullah bir şey isterse, en çok ben vereceğim, Ebû Bekir’i geçeceğim” dedi. Kendi kendine söz verdi. Ve bir gün yine Resûlullah Efendimiz bir gazâ için para istedi. Hz. Ömer, varlığının yüzde doksanımlı verdi, yüzde onunu ayırdı. “Bu sefer” dedi, “Ebû Bekir’i geçtim, mutlaka geçmişimdir.” Aradan bir iki gün geçti. Hz. Ebû Bekir ortalarda yok. Resûlullah Efendimiz merak etti. “Hz. Ebû Bekir nerelerde? Hayırdır, hasta mı, bir işi mi var, bir yere mi gitti? Bana haber vermeden gitmez ama...” O sırada Cebrâil^(as) geldi.

Cebrâil^(as), Peygamberimize yüz defa göründüyse, doksan beşinde insan sûretinde, bu doksan beşin de doksanımlı, Resûlullah Efendimizin çok sevdiği, Benî Kelb kabilesi reisi Dıhyetü’l-Kelbî^(ra) Hazretlerinin sûretinde görünmüştür. Mekke’nin fethinden sonra Resûlullah Efendimiz Şam’a, İran’a, Mısır’a mektuplar göndermişti. İşte Şam’a mektup götüreren zat, Dıhyetü’l Kelbî’dir.

Dönemin Bizans İmparatoru Herakleios, o sırada Şam’daydı. Şam o zamanlar Bizans’ın bir vilâyeti. Gerçi mektup Şam vâlisine gönderildi ama Herakleios Şam’da olduğu için, “Muhammedilerin elçisi geldi” dediklerinde kendisi görüşmek istedi. Herakleios çok bilgili bir adam. Dıhyetü’l-Kelbi ile konuşurlarken sorular sormaya başladı: “Sizin bu peygamber dediğiniz zat, ahâlinin hangi kesimine mensup?” Dıhye^(ra) dedi ki:

“En asil âileye mensup. Mekke reisinin, Kâbe bakıcısının, Kâbe reisinin torunu...”

“Peki, peygamberliğini söylemeden önce ahâli tarafından sevilir miydi?”

“Evet, çok sevilirdi. Hatta kendisine daha yirmi beş yaşındayken ‘Emin’ lakabı verildi.”

“Peki, ‘Ben peygamberim’ dedikten sonra kendisine inananlar, ahâlinin maddî olarak aşağı tabakası mıydı, yoksa ağalar, yani rical tabakası mıydı?”

“Aşağı tabakasıydı.”

“Peki, siz O’nu çok sever misiniz?” deyince Dıhyetü’l-Kelbî’nin dizlerinin bağı çözüldü, dizlerinin üzerine düştü ve ağlamaya başladı.

“Çok severim, çok özledim” dedi. Bunun üzerine Herakleios: “Bu adam peygamber, bu adam peygamber!” dedi.

Sonra papazlar araya girip lâfı karıştırdılar. Mesela İbnü’l-Arabî Hazretleri der ki: “Mademki Herakleios’un ağzından ‘Bu adam peygamber!’ lâfı çıktı, Müslüman’dır. Müslümanlığını ilan etmedi, göstermedi ama Hz. Muhammed^(sav)’in peygamberliğinin tasdiki, Allah indinde bütün kabahatleri affettirecek bir yüceliktir.”

İbnü’l-Arabî Hazretleri böyle söylüyor. Ben de o kanaatteyim, elhamdülillâh. Resûlullah’ın Allah indindeki kıymeti, öyle akılla ölçülecek gibi değildir. İşte Cebrâil^(as), Resûlullah Efendimize, Dıhyetü’l-Kelbî kılığında göründü. Hatta bir gün Hz. Hüseyin^(ra) Efendimiz daha çocukken, Cebrâil^(as) geldi. Yine Dıhye kılığındaydı. Resûlullah Efendimiz ile konuşuyorlardı. O sırada Hz. Hüseyin bebekti, daha yeni yeni yürüyordu. Gitti, Dıhye’nin kucağına oturdu. Onu Dıhye zannediyordu tabîî. Resûlullah Efendimiz, Cebrâil’e “Kardeşim” diye hitap ederdi. Hz. Cebrâil de Efendimize “yâ Resûlallah” diye hitap ederdi.

“Kardeşim” dedi, “kusura bakma, seni Dıhye zannetti, onun için kucağına oturdu.”

“Aman efendim, ben Ali ile Fâtıma uyanmasın diye, gece Hüseyin’in beşiğini çok salladım” dedi “kucağıma da otursa olur.” Bunu da anlayana anlatmış olalım!

İşte Efendimiz, Hz. Ebû Bekir’i sorduğu sırada Cebrâil^(as) geldi. Alt tarafında bir bez, sağ tarafında kalın bir hurma dalı, üstü çıplak. Onu sadece Resûlullah Efendimiz görebiliyor, diğer zevât göremiyordu. Onlar kendi aralarında anlamadığımız bir lisanla konuşuyorlar, yani diğer ashâb anlamıyordu. Efendimiz, “Kardeşim, bu ne hâl, seni bu hâlde görmemiştım!” dedi.